

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

Arrels populars del catalanisme

És cosa sabuda que res no esgota tant com la defensa de les obvietats. I que, sovint, el que tenim més a prop és el que, de fet, se situa més lluny. Ens costa d'adonar-nos d'allò que ens envolta, que tenim a tocar de la mà. I, a cops, l'afirmació d'una evidència adquireix la categoria de descoberta. “*Ha descobert el Mediterrani*”, diem en to sorneguer, quan algú remarca allò que figura que tothom ja veu, per més que la història recent ens demostrï que, ciutats com Barcelona i Tarragona, s'han passat dècades, potser segles, banyades per la mateixa mar, però vivint-hi literalment d'esquena fins que, al capdavant, l'han acabat descobrint, redescobrint, reconciliant-s'hi.

El catalanisme, entès com a patriotisme nacional dels catalans i les catalanes, sempre ha estat un factor de modernització de la societat catalana i no pas una expressió rànica, autista i carrinclona del país. Ha anat associat a les grans causes i ideals que en són també de tota la humanitat –la llibertat, la cultura, l'obertura al món, la fraternitat entre pobles-, ha tingut sempre una dimensió social inequívoca i les seves arrels com a sentiment patriòtic i projecte polític cal cercar-les més entre els moviments progressistes i populars que no pas entre els de caire més burgès o conservador.

Sempre hi ha hagut i hi ha, això no obstant, veus dedicades a sostenir justament les tesis contràries, negant al catalanisme el pa i la sal de la seva existència i, en particular, de la seva capacitat social transformadora. La mala fe i la ignorància sempre han fet els seus estralls. Després de 40 anys d'anul·lació mental a causa d'una dictadura, els més joves no ho tenien fàcil per saber que hi havia un fil de la història per seguir, que no eren pas els primers, sinó els darrers d'una llarga, llarguíssima, cadena de persones i grups que empenyien la història cap als drets humans, el futur, la plenitud com a poble.

No és la catalanitat, sinó el catalanisme, allò que es conforma en el procés de revolució industrial, però no té com a banderers les classes dirigents de l'època sinó els sectors populars. En realitat, els primers, sobretot el moviment reaccionari, anaven més a favor dels seus propis drets i privilegis que del poble català. Eren els liberals, els demòcrates, els republicans i federals els que anaven construint una idea de país nova, que recuperava la història, la llengua, les tradicions populars, la memòria de les institucions que es començaren a perdre ja el 1707.

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

El republicanisme federal era catalanista i per això intentà tres cops la proclamació de l'Estat Català. I modern. I democràtic. N'era també Josep Anselm Clavé, que proposava un "estat català". I, sobretot, n'era Josep Narcís Roca i Farreras, el primer intel·lectual de relleu que teoritzava sobre el "*patriotisme social*", però també sobre la independència de Catalunya, a mitjan segle XIX, amb separació d'església i estat, sufragi universal i idees socialitzants, tot avançant-se unes dècades a Lenin en la formulació política del dret dels pobles a decidir, una trentena llarga d'anys abans que algú, des del conservadurisme, defensés una Catalunya estamental i escassament democràtica.

Vull assenyalar, doncs, les arrels clarament populars i progressistes del catalanisme, sense negar, tanmateix, que hi ha una transversalitat bàsica del patriotisme nacional que desborda fronteres ideològiques i permet que s'associï sempre a una noció de progrés i qualitat de vida. És el cas del mateix Prat de la Riba, amb la Mancomunitat i el telèfon, la biblioteca, l'escola i l'Institut d'Estudis Catalans. O bé del mateix Jordi Pujol, conscient ja el 1958, que "*Catalunya serà social o no serà*"... El patriotisme social no és cosa d'ara, un invent ocasional per sortir del pas, perquè forma part inseparable del catalanisme, des del seu mateix naixement.

Fals dilema entre agenda social i agenda nacional

Durant més de dues dècades, hem vist com certs sectors d'influència espanyolista, pretesament situats a l'esquerra i amb unes dosis colossals d'autoodi, d'incomoditat amb el seu origen nacional, sostenien la incompatibilitat de les polítiques socials amb les de construcció nacional, la reivindicació social amb la nacional. Esperaven que el canvi de govern duria també el desmantellament del catalanisme, però ara es troben navegant per les aigües de la perplexitat davant les polítiques de construcció nacional de la Generalitat. Curiosament, el desconcert d'aquests elements espanyolistes és equiparable i paral·lel a la desorientació de certs elements catalanistes tradicionals. En el fons, uns i altres havien interioritzat la pretesa incompatibilitat entre catalanisme i progressisme, fins al punt que, des de posicions formalment antagòniques, en compartien el dogma.

Uns i altres s'esforcen a mantenir vigent un dilema fals, la incompatibilitat entre agenda social i agenda nacional, alimentada per la dialèctica

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

bipartidista de la nostra història recent. És per això que mentre certs sectors espanyolistes acusen el govern de la Generalitat d'haver-se posat al servei del catalanisme –al servei de què se suposa que s'hauria d'haver posat, doncs?- enfortint i eixamplant el caràcter nacional de la nostra societat, de la banda de certs sectors catalanistes se'ns acusa, contràriament, de debilitar-lo i dividir-lo.

El gir social afavoreix l'impuls nacional

Els nacionalistes espanyols d'esquerres s'equivoquen en un punt fonamental. Segons ells, el millor antídote contra el creixement del que despectivament anomenen “nacionalisme identitari” -només el català, clar, el seu no- fóra que la Generalitat fes un gir social, asseguruen. I en comptes d'impulsar festes nacionals o seleccions esportives catalanes s'hauria de millorar la sanitat, l'educació, el transport, etc. Volen presentar com a incompatibles, contraposats, antagònics, dos aspectes que són del tot complementaris.

És evident que commemorar l'11 de setembre o celebrar una victòria d'un equip d'hoquei a la llunyana Macau no empitjora ni millora cap política social. Tots els països normals ho fan, tant si hi mana la dreta com si hi mana l'esquerra. Espanya bé que ho fa, i ells mai no ho critiquen, ni tan sols quan el Dia de la Hispanidad esdevé una legitimació indirecta de la División Azul. Commemorar el 14 de juliol pels Camps Elisis de París, amb una monumental desfilada militar, tampoc no sembla estar renyit amb l'impuls a la indústria aeronàutica francesa o amb la paritat de gèneres a les llistes electorals. Dues dotzenes de mossos d'esquadra, però, amb espadenyes de vetes i copalta, desfilant pacíficament pel Passeig dels Til·lers mentre la gent els aplaudeix amb simpatia, orgull i complicitat, són acusats immediatament de tota mena de velleïtats militaristes...

En canvi, allò que interessadament sempre silencien aquests sectors espanyolistes, de dretes i d'esquerres, és que el dèficit fiscal de Catalunya amb l'estat espanyol sí que perjudica les condicions de vida de les classes populars i mitjanes d'aquest país. I no disposar de les infraestructures adequades del transport i la comunicació té una incidència negativa sobre l'economia i l'empresa catalana, amb conseqüències desfavorables per a tothom. I que per fer la política social i progressista que aparenten reclamar s'han d'aconseguir els instruments nacionals imprescindibles: un bon nivell d'autogovern i un bon finançament.

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

Per aquest motiu, el govern de la Generalitat vol impulsar de debò polítiques socials ambicioses, complementàries d'objectius nacionals ambiciosos en el camp de l'autogovern i del finançament. I haurà de fer-ho amb claredat davant el govern central. I, si és el cas, explicar davant l'opinió pública catalana per quins motius –manca de competències o recursos insuficients- no pot donar la resposta adequada a demandes socials importants.

El dèficit fiscal de Catalunya ha anat encaixant bé amb la idea de “país de peatge” en diversos àmbits de la xarxa viària, l'educació, o la sanitat. Però una política veritablement nacional ha de tendir a alliberar la nació de tota mena de peatges realment innecessaris i corregir el desequilibri entre sector públic i privat, en certs àmbits. I per a això cal aconseguir més capacitat de decisió i més recursos. No sols no hi ha, per tant, contradicció entre gir social i impuls nacional, sinó que són el mateix: dues cares d'una mateixa política.

Els elements simbòlics com a eina de cohesió social

És curiosa aquesta obsessió desqualificadora i menyspreadora de certs sectors contra la potenciació de qualsevol element simbòlic nacional, però només si és català, clar. La crítica sempre és unilateral: mai no s'adreça contra els símbols espanyols, ni els de cap altre estat, encara que siguin estats minúsculs, pel territori, la població o el pes econòmic. I sembla oblidar que l'expressió simbòlica de les comunitats nacionals és un fenomen universal, sense excepcions, i en si mateixa no és bona ni dolenta. Però, a més, en el nostre cas, una nació sense estat, que ha rebut i rep grans contingents d'immigrants, els elements simbòlics compleixen una funció social positiva, ja que ajuden a fomentar la cohesió social i permeten la identificació personal amb una simbologia col·lectiva i reforcen el caràcter inclusiu del país.

Hi ha un nivell elevat de perversitat en la suposició que el grau de sensibilitat social d'un govern es mesura en funció del seu grau d'insensibilitat nacional. Si així fos, hauríem de concloure que la sensibilitat social d'algun govern estatal del sud d'Europa ha estat i és nul·la, atesa la seva preocupació prioritària per l'hegemonia del seu nacionalisme.

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

Al nostre país, com arreu d'Europa, la cohesió social és una prioritat. Reforçar-la vol dir millorar el benestar i la qualitat de vida de tota la ciutadania. Però amb això sol ja no n'hi ha prou. Com afirma Jacques Attali, antic assessor del president Mitterrand, la cohesió social d'una comunitat també passa per reforçar la llengua nacional com a llengua comuna. I com ha argumentat un altre intel·lectual, també francès i d'esquerres, Pascal Boniface, les seleccions esportives nacionals són, entre molts altres, un element positiu per a la creació de consciència comunitària i d'identificació en un projecte nacional avançat.

El procés globalitzador, al costat de factors positius, inclou també reptes i problemes nous: la deslocalització de la indústria tradicional, el pes creixent d'un sector terciari diversificat i en reconversió constant, l'accés desigual dels diferents grups socials a la formació, al coneixement i a les noves tecnologies de la informació, l'arribada d'una immigració massiva de procedències geogràfiques, culturals i religioses molt variades, etc.

Sense una intervenció decidida dels poders públics, la combinació espontània d'aquests factors podria provocar el sorgiment de noves formes de pobres i marginació social i, potser, la generació de tensions i conflictes en els quals es barregessin, perillosament, les fractures econòmiques i socials amb les creences i els prejudicis culturals i religiosos. En aquest cas, es posaria en risc la convivència democràtica i es dificultaria l'avenç cultural, econòmic i polític de la nostra societat. La prevenció d'aquests perills s'efectua amb polítiques eficaces de benestar i cohesió social. Però tampoc no n'hi ha prou amb mesures exclusivament socioeconòmiques, com s'ha vist a Holanda i a les barriades urbanes de grans ciutats franceses.

Més enllà de bons serveis socials, cal fomentar valors i signes d'identificació que siguin compartits pel conjunt de la comunitat. Em refereixo a la llengua nacional, la cultura popular i tradicional, els valors comuns com ara el civisme, la solidaritat... L'esport també pot realitzar una gran funció simbòlica. Ho sabem prou bé aquí, amb el paper positiu que alguns grups esportius duen a terme en l'àmbit de la integració i la identificació simbòlica amb el país. Per tant, la qüestió de les seleccions nacionals i altres elements simbòlics no es pot banalitzar.

Catalunya, que rep el doble d'immigració que la mitjana de l'estat, necessita més que mai factors de cohesió social i és evidents que els elements simbòlics hi contribueixen. Aquests fan una doble funció: una

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

d'externa, com a identificadors d'una comunitat nacional. I una altra d'interna, com a cohesionadors de la societat entorn d'un projecte de vida en comú i uns valors compartits. Per això no podem cometre la frivolitat de renunciar-hi. Una societat ben travada, sòlida, articulada amb força en el seu interior, amb una personalitat identificable amb naturalitat, està molt més ben situada per progressar, adaptar-se als canvis i superar tota mena de reptes, que no pas una societat nacional feble i amb problemes crònics d'autoestima i poca confiança nacional en les seves possibilitats.

Nació en construcció

De tot hem de procurar treure'n sempre les energies positives. La nostra realitat de nació sense estat, de poble que s'ha fet i refet ell mateix al llarg de la història, en circumstàncies adverses, ens posiciona molt bé per continuar construint-nos, renovant-nos, reforçant-nos, lluny de posicions rígides o inalterables amb el pas del temps. Només comptem amb nosaltres mateixos i aquest "nosaltres" sempre hi és. I tot i que amb persones diferents, persisteix a través dels anys, i es manté, però amb matisos nous, distints. Com a fenomen humà, la societat catalana és dinàmica, canviant. És catalana, com n'era la societat catalana medieval que Pierre Vilar definia com una de les primeres nacions europees dignes d'aquest nom. Però l'únic poble català real, viu, existent, és el poble català d'avui, no el d'ahir. Perquè no vivim el passat, sinó el present. El passat l'hem de conèixer, però no pot ser ni l'únic ni el principal factor de cohesió.

Ahir i avui continuem sent Catalunya i nació, però som diferents. Com en són les èpoques. Els referents simbòlics nacionals i populars també canvien amb el pas dels dies. Un rei tan emblemàticament català com Jaume I, posem per cas, per cert nascut fora de Catalunya, mai no va tastar un plat tan popularment identificador de la Catalunya actual com el pa amb tomàquet, ja que encara faltaven gairebé tres segles perquè els primers tomàquets ens arribessin d'Amèrica. .. I ni una cosa ni l'altra no el fan menys català. El que serà la cultura nacionalpopular, tradicional, catalana del segle XXII, encara està per fer en molt bona part i serà el resultat del que, entre tots els catalans d'avui, anem construint al llarg del segle que ara vivim, com nosaltres som deutors de la gent del XIX i del XX en el mateix camp.

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

El cert és que sense estat, amb diferents onades migratòries i sistemes polítics també canviant, la nació catalana és avui una nació en construcció, que encara l'anem fent. I, ben mirat, no sabem si mai l'acabarem de fer del tot. La nostra pàtria també és el temps, el d'ara i el futur que compartirem. I això és el que podem oferir als nouvinguts. No hem completat encara la culminació de l'edifici nacional, que ja no podrà ser com 50 anys enrere, perquè som ja al segle XXI i els catalans i catalanes d'avui no som els d'ahir. Catalunya continua sent Catalunya, però és una altra Catalunya. Continua sent nació, però no és exactament la nació de fa un segle, perquè la gent és una altra. No som, doncs, una nació acabada del tot, sinó que l'anem fent encara entre tots. Sobre la base de la nació acumulada, damunt els fonaments de la Catalunya de sempre, tenim l'oportunitat d'afegir-hi elements nous, suggerents, aportats pels catalans que ja hi eren i pels que hi van arribant i esdevenen així també catalans.

Els pobles que se'n surten, que perviuen i que prosperen són aquells que són capaços d'incorporar nous trets a les seves identitats i fer petits canvis de rumb al seu projecte nacional per arribar a noves fites, sense oblidar que, com ja escrivia Kavafis una tarda qualsevol, assegut al cafè Trianon d'Alexandria, l'important és el camí. Aquesta possibilitat de fer aportacions a un projecte col·lectiu que es va fent, que no n'expulsa ningú perquè és obert i inclusiu, té una enorme capacitat d'atracció civil, facilita les condicions per a una adhesió activa, perquè permet millorar, amb retocs propis i accents nous, al resultat final del disseny originari. No és un projecte tancat i acabat, com sí que crec que ho és l'espanyol. Aquest ja està enllestit, tancat i acabat. Espanya ja està feta, ja està bé com està i no vol ser d'una altra manera. Com més aviat ens n'adonem millor, perquè hi sortirem guanyant.

Superar l'essencialisme

La idea nacional espanyola és molt essencialista. I nacionalista, per més que la majoria de nacionals espanyols ho visquin amb tanta naturalitat que no se n'adonin. Aquesta circumstància, contràriament a la idea de nació catalana, la fa molt impermeable a l'exterior, gairebé la impossibilita per admetre canvis, la fa difícilment penetrable per a aportacions nouvingudes que en puguin acabar modificant, poc o molt, la fesomia originària. Apareix, sovint, com una nació a la defensiva, replegada sobre ella mateixa i fent tombs permanents sobre el seu propi centre, fet que sovint es

**EL PATRIOTISME SOCIAL,
MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL**
Josep-Lluís Carod-Rovira*

compensa amb una expressió formal exagerada de la simbologia i del llenguatge que l'acompanya.

Allò que sí que ha fet en el terreny de l'economia, per exemple, no ho ha fet en la seva identitat. Per modernitzar-se, posar-se al dia, revifar-se amb saba nova, com fa la catalana, hauria d'abandonar l'essencialisme que ara li tanca tantes portes i tantes complicitats. Probablement, una idea "plural" d'Espanya, sincera de debò, igualitària en drets i deures, respectuosa de la diversitat i promotora d'aquesta, guanyaria moltes complicitats i seria un factor de dissuasió perquè alguns sectors no es decantessin per l'opció sobiranista. Però no sembla que a ningú se li hagi ni tan sols acudit mai un model així.

És significatiu, com recordava Bru de Sala, que mai no hagi estat concedit cap premi Cervantes, ni cap Príncep de Asturias de literatura, a un sol escriptor català en llengua castellana. És un clar menyspreu a l'aportació catalana a la literatura espanyola. Sorpren, però, que tants elogis –més que lògics i comprensibles- a la vàlua literària dels escriptors catalans en castellà, encara no els hagin fet mereixedors de cap dels grans premis estatals de la literatura en llengua espanyola. Com no sigui que, en realitat, estiguem al davant d'una utilització política de noms de prestigi indubtable, amb més interès per frenar el català i la seva projecció exterior que no per reconèixer la vàlua literària dels escriptors, al marge de la llengua en què escriuin, fins i tot quan ho fan en castellà, però són, ailàs, catalans...

En el nostre cas ens és imprescindible superar definitivament l'essencialisme, segons el qual hi ha una mena d'essència, de pinyol, de gen específic que és el senyal distintiu de ser català. Qui se n'allunya una mica o bé no el posseeix, ja no figura en els rengles dels catalans "autèntics". L'essencialisme, en la versió política, acaba sent dualista: essència-accident, nosaltres-ells, amics-enemics, catalans-no catalans. I, en la seva forma extrema, fonamentalista. Aquests darrers mesos, justament, s'han sentit afirmacions de l'alçada d'un campanar, que vorejaven les connotacions d'un etnicisme de classe, igualment pejoratiu per als sectors populars autòctons que per als d'altres orígens. S'ha intentat dissimular, passar-hi una mà de pintura, col·locar algun envà postís sobre certes manifestacions, però, en el fons, el que hi havia era l'expressió d'un sentiment de propietat ètnica i de classe sobre el país. Els "altres", pel seu origen geogràfic o bé per la seva extracció social, eren vist com a intrusos, com una mena d'"okupes" de la nació.

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

Però si s'abandona l'essencialisme, la identitat ja no s'entendrà d'una manera estàtica, rígida, eterna, immutable, sinó de forma històrica, evolutiva, canviant. És significatiu que, com que hi ha qui s'estima més de tenir enemics essencialistes, s'han inventat l'adjectiu "identitari", una autèntica novetat lingüística en català i en espanyol. Així, parlen sense embuts de problemes identitaris, qüestions identitàries, reivindicacions identitàries, polítiques identitàries, que, pel to amb què ho diuen, deu ser cosa capaç de provocar gran repulsió...

Curiosament, els més identitaris i essencialistes són els que més freqüentment utilitzen expressions antiessencialistes, però com que el seu nacionalisme o espanyolisme no és qüestionat, no cal qüestionar-ne la qualitat, el to, el sentit. Des de l'essencialisme identitari més inequívoc, però mai no reconegut, amb la cobertura protectora de tot l'aixopluc estructural de l'estat, s'acostuma a ser antiidentitat...dels altres, dels que no tenim estat. Es tracta només, i no és poca cosa, d'una qüestió de poder.

Si deixem l'essencialisme no caiem pas en l'abisme del no-res, de la no-identitat. Som catalans per la confluència de trets molt diversos, alguns dels quals moren amb el temps, d'altres apareixen, d'altres perden pes o en guanyen. De ser un poble "amb esperit bel·licós" i temut a tot el Mediterrani, hem passat a ser reconeguts com una nació de diàleg, de pacte, de tracte, de paraula, en definitiva, i no pas de força. I això no ens fa als pactistes d'avui més o menys catalans que als compatriotes almogàvers d'ahir.

Per a la majoria de catalans dels nostres dies, ser català no ha estat una herència familiar, sinó una elecció, una decisió, una voluntat. La nació catalana no és una identitat-passat, sinó una identitat-projecte. El passat, que no tots compartim, és l'indret d'on ens vénen els problemes. El futur, que sí que el tenim en comú, com el present, és on junts hem de trobar les solucions i les oportunitats.

La pertinença al grup depèn només de voler ser-ne o bé no. I això és la identificació. La identificació és col·lectiva. La identitat, personal. I cadascú pot tenir la que vulgui, les que vulgui. Hi ha gent que se sent plenament catalana i molta també espanyola, o argentina, o marroquina, a cops al cent per cent cadascuna de les identitats, de vegades amb més intensitat una que l'altra. Les identitats són diferents i nombrosíssimes,

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

però la identificació és la mateixa per a tots. Ens identifiquem amb un grup humà, encara que no hi coincidim del tot. I per què no hem de poder viure i conviure junts, respectant-nos els uns als altres?

En aquesta vida no hi ha res que sigui neutral. Tampoc no n'és la identitat. El professor Jordi Muñoz ens recordava allò que Michael Billig en diu el "nacionalisme banal", els mecanismes de la quotidianitat on els referents nacionals ocupen tot l'espai públic amb una naturalitat que acaba sent imperceptible, és a dir, normal: les banderes als edificis, el mapa del temps, les cares de les monedes, la prioritat de les notícies... No existeix la neutralitat identitària de les institucions públiques enlloc del món. Per això torna a ser sorprenent que se'ns demani un desarmament unilateral que només pot acabar convertint-nos en un mera romanalla folklòrica. Convé dir que, sense lesionar cap dret fonamental de ningú –menys encara d'aquells a qui la legislació de l'estat i el seu sistema judicial emparen absolutament-, el nostre procés de construcció nacional sempre ha estat promogut per institucions sorgides d'eleccions lliures.

De llengua política a llengua nacional

En un país on tot és més que tot (una muntanya, un club de futbol, una entitat d'estalvi, una hortalissa sucosa i rogenca o una altra de blanca i picant), a la llengua li ha tocat ser més que una llengua, molt més, massa més. Tant que, en realitat, ha acabat sent menys. Hem traspassat a l'idioma una responsabilitat excessiva que no li corresponia totalment: salvar la nació. I la llengua tota sola no pot salvar el país. Si de cas és el país el que haurà de salvar la llengua, si així ho vol. I el país som les persones que hi vivim. I, fins ara, tots plegats, polítics i empresaris, periodistes i artistes, professionals liberals i funcionaris, botiguers i estudiants, a l'església o a la lògia, al gimnàs o al supermercat, al jutjat o a la botiga d'eletrodomèstics, a l'agència de viatges o a la informació telefònica, tots hem contribuït, amb la nostra actitud quotidiana, individual, que el català fos molt menys del que es mereix com a llengua de tot un poble.

Trenta anys després de l'inici de recuperació de l'oficialitat del català és força clar que el futur de la llengua *només* depèn dels catalanoparlants, d'allò que vulguem que sigui en el futur, tant els catalanoparlants de tota la vida com aquells que ja se n'han incorporat a l'ús i han decidit compartir-ne amb nosaltres el destí. Ni més ni menys que nou milions cent mil

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

parlants i un parell de milions més que assegurin entendre'l, en tot el nostre domini lingüístic. Més que el suec o el danès, no cal dir que més que el maltès, el gaèlic, l'estonià, el letó, el lituà o l'eslovè, i quasi tant com el grec o el portuguès.

El català té un llarg camí per recórrer i només el podrà fer del tot, amb plena normalitat, si entre tots alliberem la llengua de la feixuga càrrega política i ideològica que, amb la millor de les intencions, però no el més encertat dels resultats, li impedeix avançar amb naturalitat i amb optimisme. El català no pot ser percebut, només, com la llengua dels de la ceba, dels del morro fort o de pedra picada, perquè cap llengua “normal” no és només això. No pot anar-ne associat l'ús, la visibilitat, la presència, a una determinada opció ideològica, per més legítima, noble i democràtica que sigui, perquè aquesta circumstància és un obstacle molt gran per a la seva utilització normal. Felicitament per a la democràcia, no tots tenim la mateixa manera de pensar.

Un idioma que s'identifica només amb uns quants, amb una part del tot, no està ben posicionat per esdevenir l'idioma de tots. Dit més clarament, el català ha deixat de ser –només, preferentment, sobretot– la llengua dels catalanistes, per ser la llengua dels catalans i catalanes. De tots sense excepció. Com ho és l'italià a Roma, el francès a París o l'espanyol a Madrid, escenaris on no és possible detectar la més mínima connotació ideològica dels usuaris d'aquestes llengües, pel simple fet d'utilitzar-les en tots i cadascun dels àmbits, sempre. Com ho és ja, felicitament, en parts molt determinades del nostre territori, gràcies a l'esforç tenaç i militant de tanta gent, tant de temps, però no encara allà on tenim les connotacions urbanes amb més concentració demogràfica. Aquesta dimensió “política” de la llengua fa de fre a molts catalanoparlants a l'hora d'anar més enllà de l'ús parlat de la llengua i emprar-la també en tots els altres àmbits formals. I pot fer-ho per als nousvinguts.

Per a aquests, el pitjor que ens podria passar no és que pugui ser percebuda com una llengua només “oficial”, en el sentit més pejoratiu del terme, administrativa, i associar-la a connotacions d'imposició forçada i obligatorietat antipàtica, encara que sigui en el seu propi territori i no en un altre. O bé que només la parlen els que defensen un determinat projecte polític. El pitjor és que algú pensi que el català és una llengua inútil, perquè el seu coneixement i el seu ús són innecessaris. Que arribi a deduir que, vista la importància que hi donem la comunitat de parlants, no té sentit que

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

algú arribat de fora s'escarrassi a fer allò que no s'esforcen a fer els de dintre.

Hem de desconflictivitzar la llengua. No polititzar-la deu ser, segurament, la decisió de més abast polític que s'hagi pres mai al respecte. L'hem de separar de qualsevol connotació negativa, de tota mena de relació amb qualsevol tipus de conflicte. El català ha de ser percebut com a atractiu, útil, simpàtic, agradable, necessari per a incorporar-se a l'ascensor social de la qualitat de vida, el benestar i la igualtat d'oportunitats. El català com a llengua de convivència ha de ser un dret per a tots els que encara no l'han incorporat al seu patrimoni i una obligació per a l'administració facilitar-los aquest accés en les condicions més avantatjoses possibles. Una bona situació laboral i salarial, lògicament, afavoreix l'aprenentatge de la llengua perquè forma part del benestar i el paisatge del país.

El català ha de passar de llengua política a ser llengua nacional, l'espai comú de trobada per a tothom, al marge de la llengua privada d'ús personal que cadascú tingui. Només així superarem la fase de l'heroïcitat individual gairebé diària, per avançar cap al català com a llengua de cohesió social i convivència civil. Però no traspassem als altres la responsabilitat que és nostra i no demanem als acabats d'arribar de fora una actitud lingüística que no tenim els que ja hi érem.

A totes les enquestes són molts més els ciutadans i ciutadanes que es consideren catalans que no pas els que es defineixen també com a catalanoparlants. És una bona notícia per al futur d'una llengua que s'utilitza molt més amb els fills que no pas amb els pares. També vol dir que hi ha gent que se sent d'aquí, però que encara no parla la llengua d'aquí. Podem eixamplar considerablement el nombre d'usuaris de l'idioma si convertim tots els catalans en catalanoparlants i aquests en persones que utilitzin la llengua en tots els àmbits d'ús sense excepció, com a exercici d'un dret, sí, però sobretot com a gest d'identificació amb un país que ha donat oportunitats i al qual s'està agraït. Al cap i a la fi, una llengua es pot aprendre. Així de senzill...

Saber castellà no és per a nosaltres un problema sinó un gran oportunitat, una eina que també la podem utilitzar a favor dels nostres interessos i de cap manera hem de renunciar al seu coneixement i al seu ús. Roca i Farreras deia que *“els catalans tenim prou cap com per cabre-hi dues llengües”*. I avui unes quantes més i tot. Defensar la llengua catalana no

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

significar anar contra l'espanyola ni adoptar actituds simples que espanten, són inútils i no obren portes a complicitats superiors a Espanya i a l'Amèrica llatina. No pretenem competir amb un idioma tan poderós, parlat per centenars de milions de persones arreu del món.

El català, doncs, com a expressió de modernitat, lligada a les oportunitats del futur i vinculada alhora a una riquíssima tradició cultural de segles que ja és patrimoni de la humanitat sencera. Però no pas el català com a llengua agònica, moribunda, de la tribu dels patriotes pessimistes, derrotistes i catastrofistes. Si el català és això, que no ho és, qui volen que se'l faci seu? Qui s'apuntarà a una llengua que s'acaba i que està tocada de mort? Quin és l'atractiu d'un idioma predifunt? El discurs dels vençuts, del desastre crònic, és desmoralitzador, desmobilitzador i juga en contra dels nostres interessos.

Patriotisme social

Així les coses, no hi ha nació catalana sense llengua i cultura catalanes, però aquestes soles no són la nació catalana. Si, lamentablement, no han aconseguit de mobilitzar amb decisió la població autòctona, no és previsible que ho facin amb els nouvinguts. Per això diem que Catalunya no ha de ser, només, la pàtria de la llengua catalana, sinó també de la igualtat d'oportunitats i la qualitat de vida material, democràtica i cultural. Volem que aquesta qualitat formi part, també, de la nostra identitat com a poble i que així sigui reconegut dins i fora del país, com succeeix amb els pobles escandinaus, on al costat de la llengua i cultura nacionals tenen alhora un sistema nacional de benestar que els identifica i distingeix entre els altres països i que s'associa de manera natural a la seva identitat.

Aquest patriotisme social no exclou en absolut el catalanisme cultural, ans al contrari, el complementa i, sobretot, contribueix a eixamplar-ne les bases socials d'identificació amb el projecte nacional. Poc o molt, aquest lligam de la nostra nació amb el benestar i la modernitat sempre ha estat un element molt potent d'atracció per a centenars de milers de persones que han vingut aquí a trobar-hi allò que el caciquisme, la misèria i el subdesenvolupament els havia negat en la seva terra d'origen. A Catalunya “s'hi viu bé”, “s'hi viu millor”, “és un país obert, tolerant, liberal, europeu, modern” són les frases que resumeixen aquesta realitat innegable. De Prat de la Riba fins a Jordi Pujol, doncs, el projecte nacional promogut des de

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

les institucions ha anat sempre lligat a la qualitat de vida. El catalanisme, el patriotisme català, sempre ha estat social.

Aquest govern vol continuar garantint i millorant la cohesió social i la convivència entre tots els ciutadans, per sobre de la seva llengua, la classe social o el lloc de naixement. Un poble lliure ha d'estar integrat per ciutadans lliures. Per això volem facilitar la igualtat d'oportunitats i no perpetuar la condició d'immigrants, ni permetre la constitució de guetos econòmics, urbanístics, ètnics, religiosos o lingüístics. Això és patriotisme social. I n'és també enfortir la qualitat de l'escola pública i concertada, l'escola inclusiva que ha de formar persones amb la capacitat per accedir al mercat de treball i també per a conviure en els valors de la democràcia i la igualtat de drets i deures per a tots dos gèneres. Volem construir una comunitat nacional des del pluralisme.

Si aquest model social és atractiu i resulta beneficiós, volem creure que també en serà el país que hi ha al darrere, tot sencer, inclosa la seva llengua. Ens sembla més fàcil insistir en la bondat de les polítiques socials per incorporar més gent al projecte nacional que no pas reduir la nostra identitat com a poble només a l'apel·lació retòrica a un idioma al qual no hem estat capaços, els que el parlem, de donar-li la dignitat que es mereix. La llengua ha d'acompanyar la qualitat de vida, vindrà alhora o potser després d'aquesta, però difícilment tindrà l'atractiu de fer-ho abans que el benestar.

Volem que els que encara no usen el català en tots els àmbits que ho acabin fent, per simpatia, per necessitat, per agraïment, per transgressió, per cultura, per coherència, per dignitat, però que ho facin. Si compartim escola i hospital, tren i carretera, també hem de poder compartir llengua, perquè forma tant part del paisatge català, d'aquesta terra d'oportunitats, com tots els altres elements materials. El patriotisme social, doncs, és un instrument de cohesió, un motor de construcció nacional, no pas l'únic, però sí un de molt preferent i prioritari per al nostre govern.

Amb una economia que es basés en els salaris baixos, la poca productivitat, el turisme d'escàs nivell adquisitiu o la construcció sense límits, es perpetuaria l'efecte nociu que ja coneixem. El patriotisme social ha de fer més fàcil el patriotisme nacional i només s'obrirà camí si tothom veu expectatives de millorar socialment, si la bretxa social i salarial entre autòctons i immigrants es redueix, si la discriminació de gènere desapareix,

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

si el conjunt de la nostra economia va de dret cap a la tecnologia, la competitivitat i la feina ben feta. I aquesta reconversió exigeix convicció, inversió i esforç.

Desitgem que els que vivim aquí tinguem un gran orgull de fer-ho, però no un orgull abstracte, basat només en un passat potser gloriós, sinó, per exemple, al fet que en aquest país tractem els infants com una prioritat i ho fem més bé que ningú, atenem la gent amb l'atenció que es mereixen i tenim cura dels sectors més necessitats amb una intensitat superior a altres indrets. No es tracta, per tant, de radicalitzar la consciència nacional dels que ja en tenen, sinó fer-la accessible i estendre-la entre els que encara no en tenen. Aquesta és la nostra nació. Hi ha algú que no hi vulgui pertànyer?

El catalanisme o la modernització permanent

Històricament, el catalanisme sempre ha estat un factor de modernització, no sols al nostre país, sinó també a tot l'estat. Mai no ho ha deixat de ser. No ens convé gens que afluixi aquesta dimensió de canvi i innovació en els moments actuals. El “.cat” és, com a símptoma, una excel·lent aposta nacional de futur o, si ho prefereixen, un gest de modernitat pensant el futur en clau nacional. Ens interessa connectar l'educació amb la reconversió de l'economia cap al valor afegit i la societat del coneixement, tenir més diplomats, llicenciats i doctors i centres d'excel·lència tecnològica i de transferència de coneixement. Que el setè aeroport d'Europa no sigui per més temps una víctima de la incompetència i el provincianisme centralista que ens hipotequi durant dècades. Un centralisme que també perjudica Andalusia i Extremadura i les Canàries i les Balears i... Qui beneficia, doncs?

Un centralisme que castiga en infraestructures tot un arc mediterrani que és el pol industrial i econòmic més important de l'estat. Un centralisme que va acumulant el retard en grans infraestructures a Catalunya, per finançament insuficient i un nivell baixíssim d'execució de les obres ja pressupostades. Un centralisme que fa passar el TGV per on li convé per anar a Madrid però no cap a França, que és incapaç de resoldre els problemes de mobilitat ferroviària i viària dels més de 7 milions de catalans de l'àrea

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

metropolitana. El centralisme és inútil, no és competitiu i perjudica els interessos de tots.

Avui és l'hora de modernitzar una vegada més la nostra cultura, la nostra economia, el nostre territori, la nostra societat, les nostres actituds. Torna a ser l'hora simultània de Catalunya endins i d'obertura al món de bat a bat. L'hora del reforçament industrial i l'eixamplament de mercats. Del suport a la recerca i a la captació d'empreses innovadores. De la renovació de les tradicions per no convertir el passat engrescador en el fòssil inútil que fa nosa a tot arreu i de la màxima internacionalització de l'economia i el pensament. L'hora de pensar en les generacions joves que puguen, en les persones que viuen a les grans barriades de les ciutats, els creadors artístics i les noves formes d'expressió i socialització de la cultura. I, sobretot, l'hora d'incorporar aquest milió de nouvinguts els darrers anys a la construcció il·lusionada d'una nova nació.

Modernitzar-nos vol dir també implicar-nos en el terreny del multilingüisme perquè hi sortim guanyant i hi podem ser molt competitius. Com reconeixia Leonard Orban, comissari europeu de Multilingüisme, les empreses multilingües són més eficients i més competitives” que les monolingües.

No posar obstacles al futur

Tenir el coratge de dir en veu alta el que es pensa sobre la nostra condició nacional fa mandra i t'exposa a la lapidació dialèctica si surts del camí recte. Però, per als pobles sense estat, cap camí no ha estat mai recte. O ens renovem com a nació o el carro nacional no anirà pel camí recte sinó pel pedregar. Per això pensem el que pensem i ho diem clar, amb veu alta. Perquè volem que la nostra nació perduri. Per això entenem que és un gran error creure que tots els que volem garantir la nostra continuïtat nacional ens hem d'aplegar a la casa comuna d'un sol partit. Significa això que el país és un sol partit, només? El catalanisme, el patriotisme català ha de ser present a totes i cadascuna de les sigles de la nostra democràcia i tots els partits tenen dret a reivindicar-ne la seva pròpia vivència, sentiment i expressió. En un sol partit, potser podríem guanyar unes eleccions, però tal volta perdríem el país.

Crec que no té cap sentit parlar d'etapa postnacional, perquè això significaria que ja hem deixat enrere la nació, circumstància que no hi ha

EL PATRIOTISME SOCIAL, MOTOR DE CONSTRUCCIÓ NACIONAL

Josep-Lluís Carod-Rovira*

cap nació europea que estigui en aquesta situació ni, encara menys, que aspiri a situar-s'hi. Tampoc nosaltres no ho hem de fer. No hem renunciat a la nació catalana, com els danesos no han renunciat a la danesa, ni els francesos a la francesa. Posats a dir, ja que estem en una etapa de construcció nacional la nostra situació és, a tot estirar, més aviat prenacional, el període previ a la construcció plena d'una nació, com a espai compartit d'interessos, referents, complicitats i sentiments, però en cap cas post nacional. Per què fa tanta angúnia la nació, només la nostra, i les altres s'admeten amb la docilitat del dogma?

Catalunya va intentar un Estatut federal, però la idea no va prosperar. Ara correm el perill, davant la politització colossal de la justícia i el dret, que se'n vagi en orris el text disminuït que va aprovar el poble català en referèndum. Si així fos, Espanya té un problema i greu. Resultaria que nosaltres, tal com som i volem ser, no hi cabem. Que el nostre Estatut no cap a la Constitució. Quina via ens queda, aleshores, si no és la via sobiranista? Quant de temps més, quants anys, quantes dècades més hauran d'estar els nostres interessos pendents d'un vot, el vot d'un magistrat en un tribunal situat a 600 quilòmetres de distància, on es decideix sobre el nostre present i s'hipoteca el nostre futur?

No podem estar sotmesos a aquesta fragilitat permanent, conseqüència de la resistència absoluta al canvi per part del nucli de poder polític, econòmic, cultural, financer i burocràtic que ens mana a tots, de Madrid estant. Sense el blindatge legal adequat, a la constitució i a l'estatut, la nostra indefensió serà constant. I no podem viure així, de manera permanent, sense perspectives de canvi.

Personalment, sóc dels que considero que la institucionalització política de Catalunya no ha arribat ja a la seva fi, ni amb aquest Estatut, ni amb el del 30 de setembre, ni menys encara amb el que pugui resultar de noves i no desitjables escapçades en el futur. Des de la lleialtat al govern que hem contribuït a formar, hem fet el que crèiem que havíem de fer i dir, pensant en el millor per al nostre país. Hi teníem tot el dret. El temps jutjarà l'encert o no de les nostres decisions, motivades per la sensació d'esgotament i manca d'atractiu del projecte nacional durant tants anys majoritari. Al cap i a la fi, deu ser una causa justa voler que el teu país sigui just i lliure, net i culte. I que perduri. Com tothom, volem que hi hagi una nació que perduri més en el temps, al costat de les altres: la nostra.